

Bijlage 2: Stand van zaken vervolgacties brief Tweede Kamer 2007, mei 2009

Maatregel voor emissiereductie	Omschrijving	Actiepunt-bezitter	Stand van zaken per actie
[a] Stimuleren doelmatig gebruik humane geneesmiddelen	i Uitvoeren project 'Doelmatig geneesmiddelengebruik' door het Nederlands Instituut voor Verantwoord Geneesmiddelen-gebruik (DGV).	VWS	Project is afgerond in 2007. Het ontwikkelen van een nieuw doelmatig geneesmiddelenbeleid was daarbij het doel. Het milieu lift daarop mee door twee maatregelen die genomen zijn naar aanleiding van dit project. 1. Benchmark voorschrijven huisartsen. De benchmark is gebaseerd op de standaarden van het Nederlandse huisartsen genootschap (NHG). De indicator overbehandeling die in de benchmark wordt gemeten kan een rol spelen voor het milieu. Minder overbehandeling betekend minder geneesmiddelen in het milieu. 2. Met betrekking tot de patiënt veiligheid wordt er hard gewerkt aan het realiseren van het Electronisch Patiënten Dossier (EPD). Een onderdeel daarvan, Elektronisch Medicatie Dossier (EMD), wordt gezien als een goed middel om straks onnodig voorschrijven van geneesmiddelen tegen te gaan. Ook hierdoor zouden er dus weer minder geneesmiddelen in het milieu komen.
	ii Vragen advies aan Stichting Werkgroep AntibioticaBeleid (SWAB) over emissiereducerende maatregelen van antibiotica naar milieu en voorlichting daarover.	VWS	De SWAB geeft geen direct advies over emissiereducerende maatregelen van antibiotica naar milieu en voorschriften daarover. De SWAB heeft zorg voor milieu niet als doelstelling. Zij staan voor het tegen gaan van resistentie van micro-organismen tegen antimicrobiële middelen door een doelmatig antibiotica-gebruik te beheersen en zo mogelijk terug te dringen. Dat het milieu wordt gediend door het zo mogelijk terug dringen van antibiotica gebruik is voor de SWAB geen doel op zich maar draagt daar wel toe bij.

	iii Het milieu als extra criterium laten meeliften bij voorlichtingsprogramma's ter vermindering van het geneesmiddelengebruik.	VWS VROM	Hiervan wordt bij nadere beschouwing afgezien. De kans bestaat dat door het uitbreiden met het criterium milieu, de communicatieboodschap als te complex wordt ervaren, waardoor juist het effect van het voorlichtingsprogramma afneemt.
[b] Stimuleren afweging milieu bij voorschrijven	Evalueren van Zweeds milieuclassificatiesysteem voor toepassing in NL.	VROM VWS	Het Zweedse systeem voor het verstrekken van milieu-informatie over geneesmiddelen (www.fass.se) wordt momenteel geëvalueerd door de Universiteit van Stockholm. Het voornemen is om eerst de uitkomsten van deze evaluatie af te wachten en op basis hiervan opnieuw te kijken of het systeem zinvol is voor Nederland.
[c] Emissiereductie uit zorginstellingen	Uitvoeren van haalbaarheidstudie en pilots naar emissiereducerende maatregelen in ziekenhuizen en zorginstellingen.	V&W VWS VROM	In 2007 en 2008 is een aantal gezamenlijke initiatieven tussen de zorgsector en de waterbeheerders tot stand gekomen.. Hierdoor is een beter beeld verkregen van de hoeveelheid geneesmiddelen die met het afvalwater vanuit ziekenhuizen wordt geloosd in relatie tot het gebruik in huishoudens en het aandeel daarvan dat via een rioolwaterzuivering in het oppervlaktewater geraakt. Ook worden initiatieven ondernomen om het ziekenhuisafvalwater vergaand te zuiveren. Hierbij is gekozen voor het toepassen van innovatieve (zuiverings)systemen in ziekenhuizen, waarbij sprake kan zijn van win-win situaties voor zowel het ziekenhuis (besparing op energie, drinkwater, personeelskosten) als een betere kwaliteit van het te lozen afvalwater. Ook kan aansluiting worden gezocht bij de ontwikkeling van nieuwe sanitatie-concepten door het plaatsen van urinescheidingstoiletten en een verdere duurzame verwerking van de afgescheiden producten. Deze initiatieven worden financieel ondersteund vanuit het Innovatieprogramma KRW.
[d] Kortdurende kuurspecifieke inzameling van urine.	Uitvoeren van haalbaarheidstudie en pilots naar inzameling van urine van patiënten die een kortdurende kuurspecifieke behandeling ondergaan.	VROM VWS V&W	Deze actie moet nog worden opgestart.
[e] Extra zuiveringsstap	Uitvoeren van pilots naar vergaande zuivering van	V&W	Op basis van de voorgenomen maatregelen op rioolwaterzuiveringen tot 2015 die waterbeheerders nemen om

rwzi's	geneesmiddelen in rioolwaterzuiveringen door mee te liften met maatregelenpakket van Kaderrichtlijn Water.		invulling te geven aan de Kaderrichtlijn Water wordt verwacht dat deze maatregelen zeer beperkt zullen bijdragen aan de vermindering van de belasting van het watermilieu met geneesmiddelen. Om geneesmiddelen uit stedelijk rioolwater vergaand te zuiveren zijn dure aanvullende zuiveringstechnieken nodig. Omdat het overgrote deel van de humane geneesmiddelen, dat vanuit huishoudens en de zorgsector via het rioolwater wordt afgevoerd en via de rioolwaterzuiveringen op de Nederlandse wateren worden geloosd, zijn de rioolwaterzuiveringen één van de kansrijke aangrijpingsmogelijkheden om een verdere emissiereductie te kunnen bewerkstelligen. Om deze reden wordt zowel in Nederland als in het buitenland onderzoek verricht naar de mate van verwijdering voor geneesmiddelen door deze technieken en de hiermee gepaard gaande kosten.
[f] 'Green Pharmacy'	Inventarisatie van kansrijke verbeterpunten op milieu binnen 'Green Pharmacy' samen met farmaceutische industrie.	VWS LNV	Samen met de farmaceutische industrie wordt momenteel onderzocht welke aangrijpingspunten er zijn bij het design van middelen om emissiereductie van residuen van diergeneesmiddelen naar het milieu te bewerkstelligen. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van ervaringen van binnen- en buiten de EU. Eenduidige conclusies zijn nu nog niet te trekken.
[g] Milieubewuste afgifte van niet-gebruikte medicijnen	i Uitvoeren van voorlichtingscampagne om de mogelijkheden voor milieubewuste afgifte van niet-gebruikte humane en diergeneesmiddelen onder de aandacht van de verschillende sectoren te brengen.	LNV VWS	De Diergeneesmiddelenregeling voorziet momenteel in de verplichting om op het etiket te zetten wat met overtollige diergeneesmiddelen moet worden gedaan. Op de bijsluiter staat dan ook: 'Ongebruikte diergeneesmiddelen of restanten hiervan dienen in overeenstemming met de nationale vereisten te worden verwijderd'. Voor bepaalde vaccins zijn daarnaast instructies opgenomen voor het zorgvuldig onschadelijk maken van de restanten. De Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie (KNMP) heeft een kwaliteitsnorm voor de

	ii Uitvoeren van haalbaarheidstudie naar (wettelijke) mogelijkheden om zogenaamd 'uitponden' van diergeneesmiddelen mogelijk te maken en kleine hoeveelheden restmedicijnen milieubewust te laten afvoeren via chemobox of dierenarts.	LNV VROM	apothek opgesteld de NAN-norm. Daarin staat onder punt 7.2.4 dat; 'De apothek zorgt voor een verantwoorde afvoer en vernietiging van geneesmiddelen die door de patiënt zijn teruggebracht of die over hun houdbaarheidsdatum zijn'. Sinds een paar jaar nemen de groothandels geen geneesmiddelfal meer aan en het beleid per gemeente is ook verschillend als het gaat om het aannemen van geneesmiddelfal. Op dit moment zijn er te veel belemmeringen om het uitponden mogelijk te maken. Uitponden (het veranderen van de inhoud van de verpakking) is alleen voorbehouden aan de dierenarts en apotheker middels magistrale bereiding. Art. 18 van de Diergeneesmiddelenwet verbiedt diergeneesmiddelen te be- of verwerken, te verpakken of etiketteren tenzij dit bij de registratie uitdrukkelijk is toegestaan. De AID treedt op tegen overtreders hiervan en is geen voorstander van het voorstel om uitponden toe te staan. Het uitponden wordt door de AID gezien als het bewerken van diergeneesmiddelen en dat is niet toegestaan, tenzij dat in de registratiebeschikking is opgenomen. Daarnaast schept uitponden problemen met het etiket.
--	---	-----------------------------------	---

[h] Milieubeoordeling (dier)geneesmiddel	Het nastreven van harmonisatie bij de milieubeoordeling in de lidstaten door het bepleiten van harde afwijscriteria bij de Europese Commissie. NL deed dit al in 2006 en zal dit nogmaals in 2007 doen.	VROM LNV VWS	Harmonisatie van de milieubeoordeling in de lidstaten wordt nagestreefd door de ontwikkeling van beoordelingsinstrumenten en de inclusie van milieucriteria in de Europese regelgeving te ondersteunen. Anderzijds door ook afstemming met de Europese milieuregelgeving te betrachten en eventuele conflicterende verschillen van inzicht over de implementatie van de EU-regelgeving onder de aandacht van de Europese Commissie te brengen. Opgemerkt dient te worden dat de implementatie van de verplichte milieubeoordelingen van diergeneesmiddelen inmiddels geleid heeft tot (incidentele) afwijzing, aanpassing, of terugtrekking van bestaande registraties of registratieaanvragen
[i] Openbaarheid gegevens milieubeoordeling	Naar analogie bij bestrijdingsmiddelen het verbeteren van de toegankelijkheid van de (niet-vertrouwelijke) milieugegevens die bij de toelatingsprocedure van geneesmiddelen beschikbaar komen	VROM LNV VWS	In de openbare beoordelingsrapporten van centraal geregistreerde producten (EPAR) wordt reeds milieu-informatie gegeven in de vorm van een Environmental Risk Assessment (ERA). De eindpunten van de Europese milieubeoordelingen zijn openbaar en zijn beschikbaar op de website van de European Medicines Agency EMEA (http://www.emea.europa.eu/).
[j] Communicatie	Nagaan van informatiebehoefte en opzetten communicatie-activiteiten	VROM V&W, LNV, VWS	Deze actie moet deels nog worden opgestart. LNV communiceert met 'stakeholders' over de noodzaak om restrictief en selectief met antibiotica om te gaan ter bestrijding van antibioticaresistentie.
[k] Stimuleren restrictief gebruik diergeneesmiddelen	i Uitvoeren van voorlichtingscampagne om ondoelmatig antibioticagebruik in de veehouderij te voorkomen.	LNV	Er is en wordt veel inspanning verricht om bewustwording bij de voorschrijvers en gebruikers van antibiotica te vergroten t.a.v. de risico's van ondoelmatig antibioticagebruik Een hiertoe opgerichte Task Force van diverse schakels in de productieketen van verschillende dierlijke sectoren heeft eind

	ii Uitvoeren van haalbaarheidsstudie en pilots naar kosteneffectieve maatregelen ter verdere optimalisering van dosering/wijze van toediening	LNV	2008 een convenant gesloten waarin stappen worden gezet om te komen tot reductie van de antibioticaresistentie in de dierhouderij. Daarnaast wordt onderzocht wat de mogelijkheden zijn van de centrale registratie van antibioticagebruik bij landbouwhuisdieren. Van de aangegeven haalbaarheidsstudie wordt bij nader inzien afgezien omdat hiervan weinig of geen effect wordt verwacht. Als de fabrikant ontdekt dat de dosering van zijn product gewijzigd dient te worden is hij verplicht dit via zijn registratiebeschikking te laten aanpassen.
[l] Duurzame ontwikkeling in veehouderij.	Stimuleren van preventie van ziekten en duurzame ontwikkeling van ziektevrije productieketens	LNV	Van diervriendelijke stalsystemen voor met name melkvee wordt verwacht dat deze o.a. huidbeschadigingen en daardoor het gebruik van diergeneesmiddelen beperken. Verscheidene initiatieven lopen, zoals een werkgroep die zich inzet voor melkveehouderij zonder gebruik van antibiotica en project "weerbaar vee".
[m] Duurzame ontwikkeling in consumptievis en siervisteelt.	i Het optimaal benutten van de wettelijke kaders om noodzakelijke middelen bij het kweken van consumptie- en siervis op de markt te brengen.	LNV	LNV onderzoekt of maatregelen om het gebruik van geregistreerde geneesmiddelen voor kweek- en siervis te bevorderen mogelijk zijn. Vanuit de kweekvissector is een wensenlijstje opgesteld. Het plan is op korte termijn te komen tot een actieplan voor visgezondheid (kweekvis), naast de reeds bestaande EU-verplichtingen ter bestrijding van visziekten. Hiertoe is in de zomer van 2008 een workshop georganiseerd. Uitkomst daarvan was dat de huidige 'Europese Cascade' voor zgn. 'Minor Species' voldoende mogelijkheden biedt om in de behoeften aan diergeneesmiddelen te voorzien. Dit neemt niet weg dat voor

	ii Het ontwikkelen van een gedragscode voor duurzaam kweken/verhandelen van siervis.	LNV	de visteeltsector met name één Europese markt voor diergeneesmiddelen de beschikbaarheid van diergeneesmiddelen zou vergemakkelijken. Een gedragscode voor de duurzame kweek/handel in siervis, op te stellen door het bedrijfsleven, is nog in ontwikkeling.
[n] Emissiereductie van de joodhoudende röntgencontrastmid-delen (jopamidol en amidotrizoïnezuur) en anti-epilepticum (carbamazepine) [o] Emissiereductie van actieve stof (17a-ethinyloestradiol) in anti-conceptiepil	Convenant tussen overheid, farmaceutische industrie, zorgsector en drinkwaterbedrijven dat gericht is op het stimuleren van een betere milieuverdienste van geneesmiddelen die de bereiding van schoon drinkwater verstoren. Convenant tussen overheid, farmaceutische industrie en waterschappen dat gericht is op het stimuleren van een verdere emissiereductie naar het watermilieu van de synthetische hormonen bij anticonceptie.	VROM VWS V&W	Voor acties [n] en [o] is er een haalbaarheid en draagvlak onderzoek uitgevoerd bij de gehele keten van geneesmiddelen naar bereidheid tot verdere samenwerking. Uit dit onderzoek blijkt dat er bereidheid is tot verdere samenwerking op het thema van kennisdeling. Er blijkt weinig draagvlak voor vergaande afspraken rond emissiereductie van bepaalde geneesmiddelen. In de projectgroep wordt verkend hoe die samenwerking met betrekking tot de kennisdeling gestalte kan worden gegeven.